

ÅTER I NEDRA RUNBY

Arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte av fornlämningarna
L2013:6943, L2013:6944, L2013:6965 samt fornlämningsliknande lämning
L2017:5122 inom fastighet Nedre Runby 1:23, Upplands Väsby kommun,
Stockholms län, Uppland

JONNA SARÉN LUNDAHL

Rapporter från Arkeologikonsult 2020:3330

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Undersökning av källargrop i vinterlandskap. Till höger i bild anas den flacka stensättningen 110 och i bakgrunden ser man L2013:6944 som högsta punkt. Foto taget från nordnordväst.

ALLMÄNT KARTMATERIAL:

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: 50007066_140003
Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

© Arkeologikonsult 2019

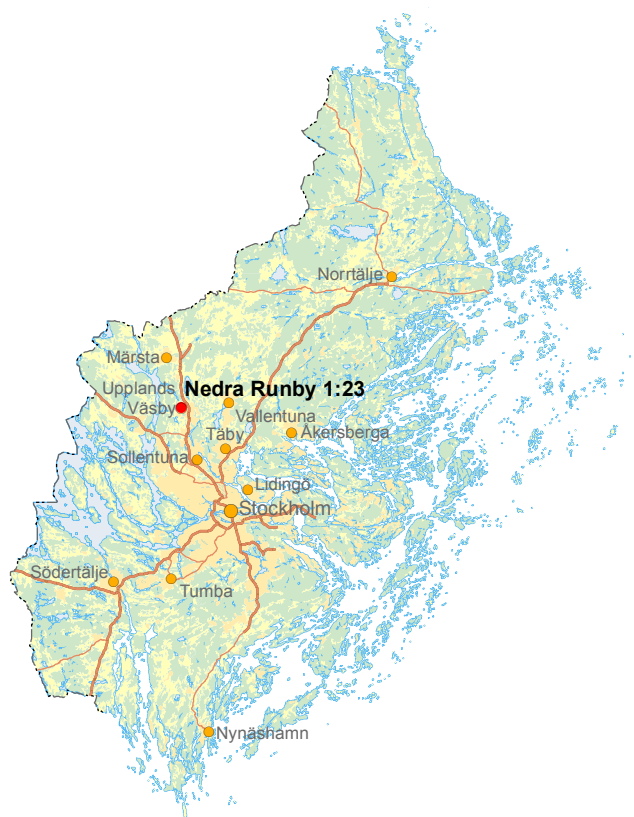
Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

ÅTER I NEDRA RUNBY

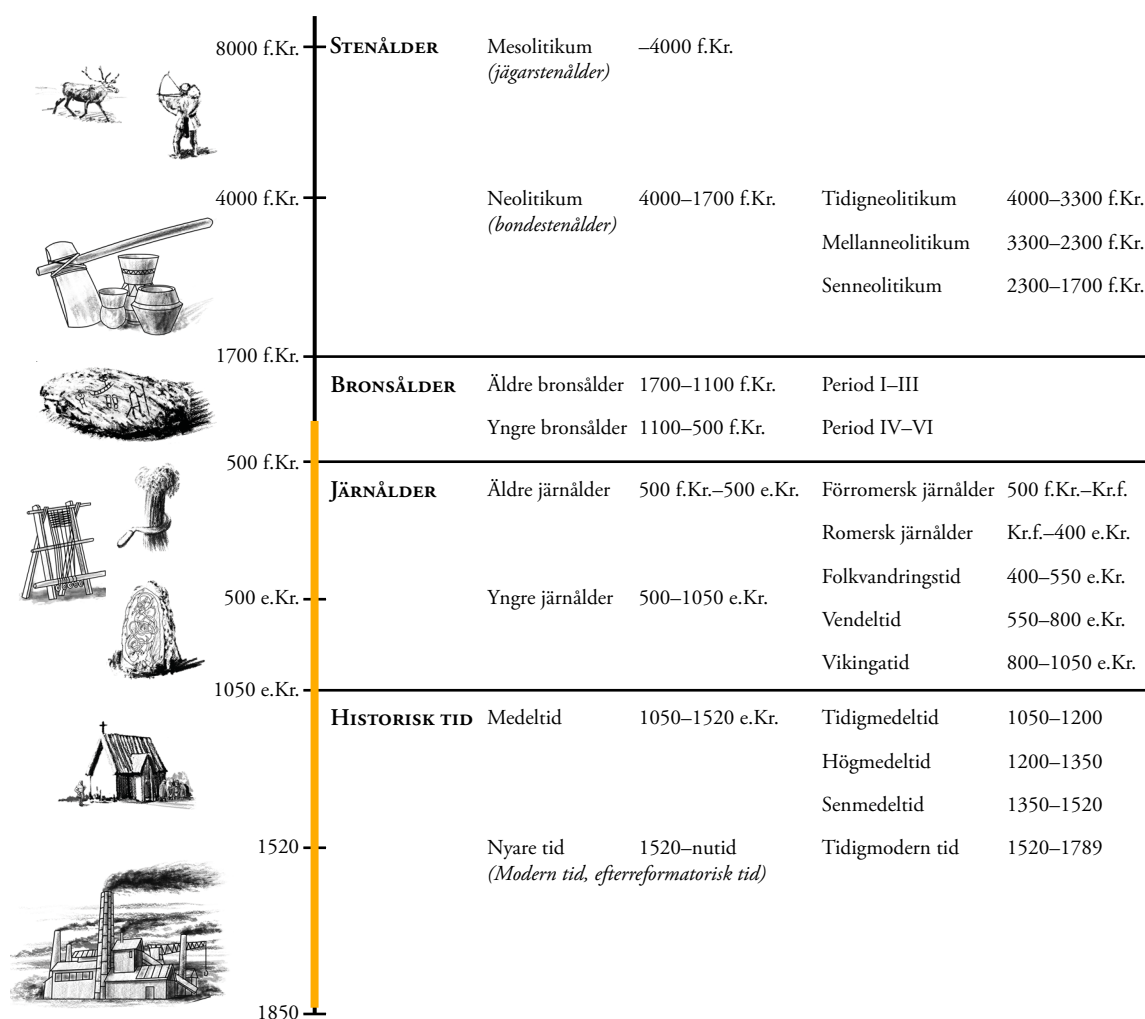
Arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte av fornlämningarna
L2013:6943, L2013:6944, L2013:6965 samt fornlämningsliknande lämning
L2017:5122 inom fastighet Nedre Runby 1:23, Upplands Väsby kommun,
Stockholms län, Uppland

JONNA SARÉN LUNDAHL

Rapporter från Arkeologikonsult 2020:3330

ARKEOLOGISK PERIODINDELNING

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, t.ex. fyndplats eller plats med tradition.

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING	7
SYFTE.....	7
TOPOGRAFI	8
ANTIKNVARISK BAKGRUND.....	8
METOD OCH GENOMFÖRANDE	12
RESULTAT	14
SLUTSATS.....	18
REFERENSER	20
Arkiv.....	20
Kartmaterial	20
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	21
BILAGOR	22
Bilaga 1. Schaktbeskrivning	22
Bilaga 2. Anläggningsbeskrivning.....	23
Bilaga 3. Fyndlista.....	24

Figur 1. Terrängkartan med undersökningsområdet. Skala 1:50 000.

SAMMANFATTNING

Under tidig vinter 2019 har Arkeologikonsult utfört en förundersökning i avgränsande syfte i Nedra Runby i Upplands Väsby. Förundersökningen förelleddes av att Upplands Väsby kommun planerar att detaljplanelägga delar av fastigheten Nedra Runby 1:23.

Inom det 2 290 m² stora förundersökningsområdet påträffades fyra nya lämningar; en sentida färdväg (L2020:149), en källargrop från troligtvis medel-

tid-tidigmodern tid (L2020:150), samt två förhistoriska gravar. De påträffade gravarna ingår i gravfält L2013:6965, vars utbredning reviderades i och med förundersökningens resultat till att även innefatta de tidigare ensamliggande gravkonstruktionerna L2013:6943 och L2013:6944. En högliknande lämning (L2017:5122) bekräftades bestå av sentida raseringsmaterial.

INLEDNING

Arkeologikonsult har på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholms län (Lst dnr 431-53125-2019, uppdragsnummer 201901470) utfört en arkeologisk förundersökning inom Upplands Väsby tätort, fastighet Nedra Runby 1:23 (figur 1). Den arkeologiska förundersökningen utfördes i avgränsande syfte och berörde fornlämningarna L2013:6965 gravfält, L2013:6943 stensättning och L2013:6944 stensättning, samt den fornlämningsliknande lämningen L2017:5122.

Anledningen till avgränsningen av de rubricerade lämningarna är att Upplands Väsby kommun planerar att detaljplanelägga delar av fastigheten, där flera fornlämningar kan komma att beröras.

Den arkeologiska förundersökningen utfördes under fyra dagar i början av december 2019.

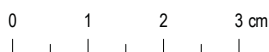
SYFTE

Förundersökningens syfte var att avgränsa rubricerade lämningar inom de delar av planområdet som tidigare inte varit föremål för arkeologiska insatser. Resultaten av förundersökningen ska kunna ligga

till grund för Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag för eventuellt kommande arkeologiska åtgärder, samt att kunna användas i kommande samhällsplanering.

Figur 2. Den påträffade malstenslöpören L2020:1800 med de fasetterade sidorna synliga till höger och vänster i bild. Skala 1:1.

TOPOGRAFI

Undersökningsområdet ligger på den västra sidan av en nordsydlig sprickdal i vilkens dalbotten Väsbyån rinner. Sprickdalen avgränsas av en blockrik moränbrant, som har en nivåskillnad på cirka 8 meter på en 15 meters sträcka (figur 3). På ömse sidor av branten så planar marken ut sig. Den östra sidan består idag av öppna gräsytor och en parkering innan stambanan tar vid. Området har tidigare varit åkermark och man kan fortfarande se impediment och åkerkanter som tillhört den tidigare brukningen. Den västra sidan har även den tidigare varit uppodlad men är idag bebyggd (Björklund 2011).

Själva undersökningsområdet är cirka 106 x 30 meter stort i nordsydlig riktning och består till cirka sextio procent av den blockrika moränbranten, som i den mittersta till den nordligaste delen består av mycket blockrik morän. Resterande delar består mestadels av en stenig och trädklädd slänt. Flera spruckna block med borrhål låg ytligt i den södra delen av undersökningsområdet. Undersökningsområdet är beläget mellan 6 och 18 meter över havet, med en brantare nivåstigning i den norra delen av området än den södra.

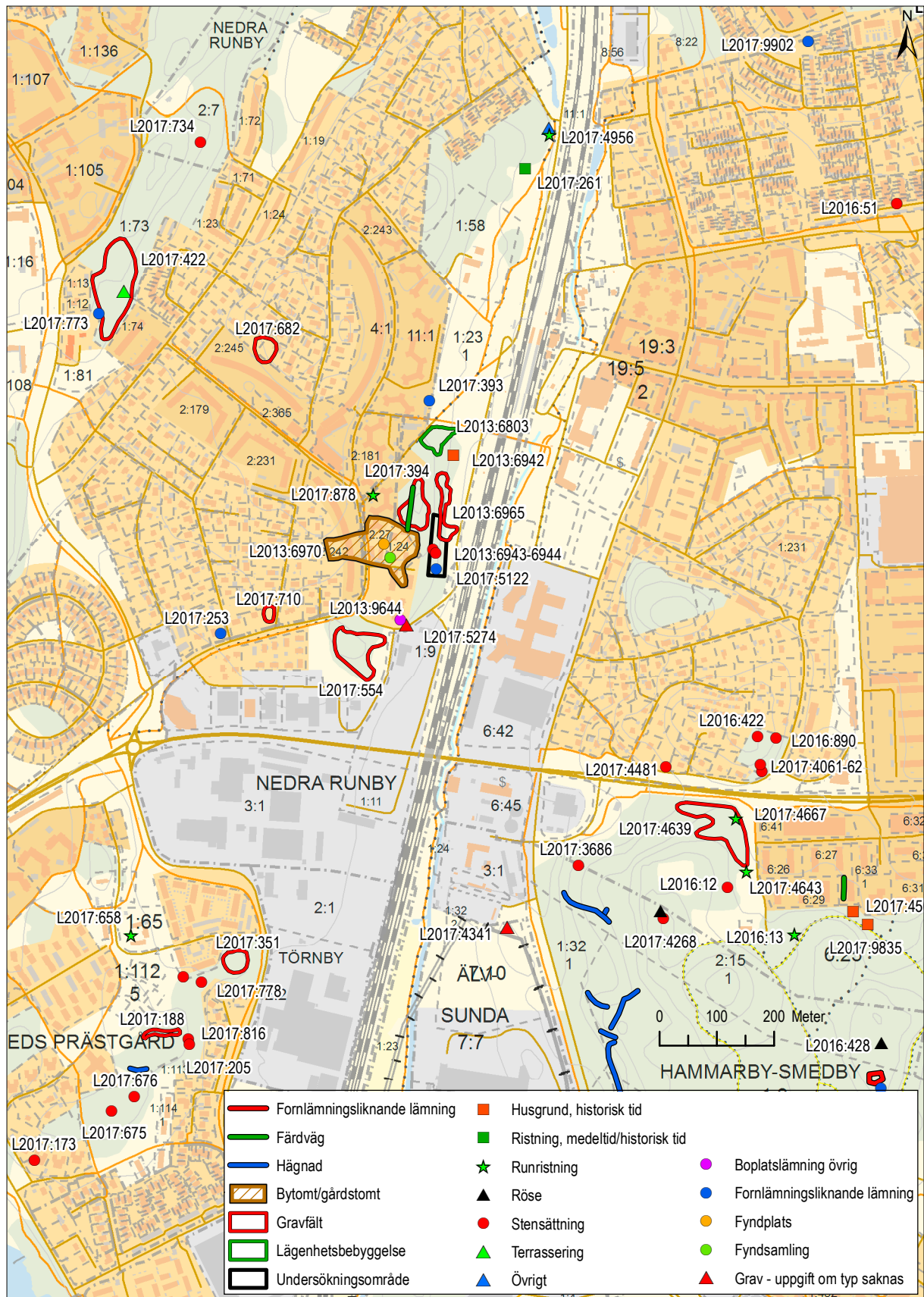
Figur 3. Den blockrika backen i den västra utkanten av gravfält L2013:6965. Foto taget från sydsydväst.

ANTIKVARISK BAKGRUND

Fornlämningssbild

Från den äldre järnåldern (500 f.Kr.–500 e.Kr) finns synliga lämningar i form av stensträngar, men det är den yngre järnåldern (500-1050 e.Kr.) som domi-

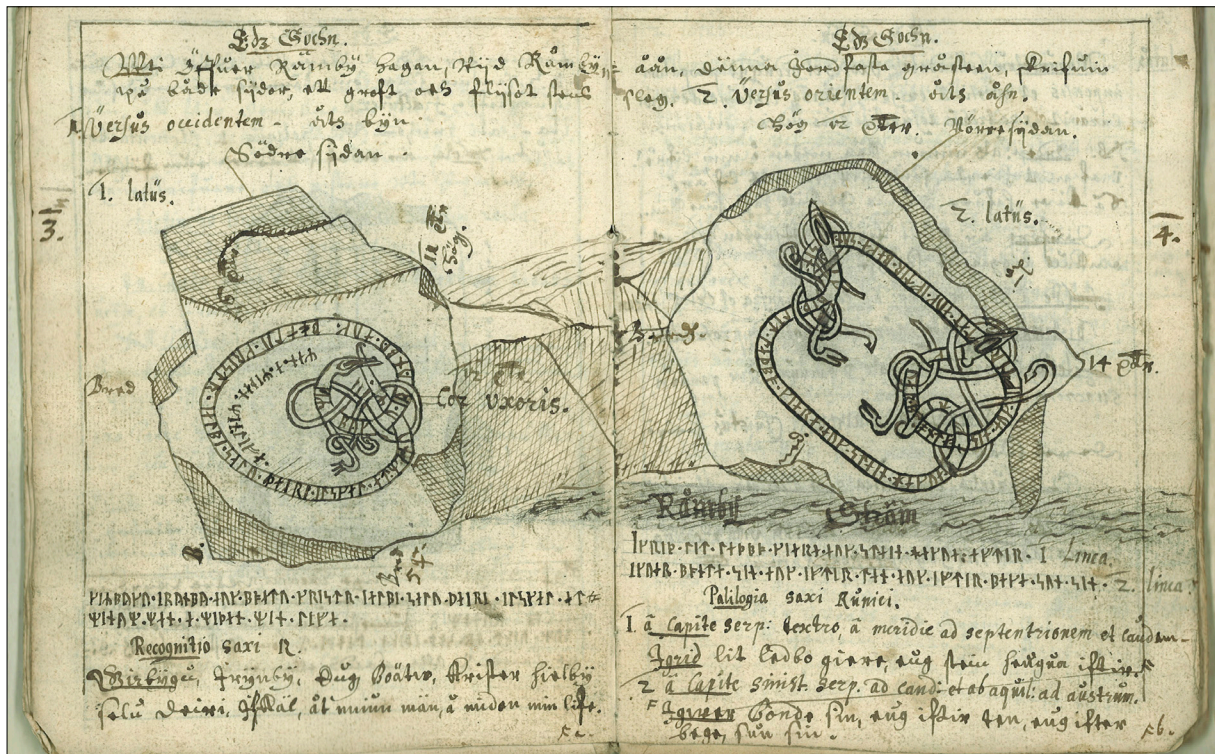
nerar fornlämningssbilderna i undersökningsområdets närhet. Gravfält, stensättningar, högar och runstenar står monumentala och synliga i landskapet (figur 4).

Figur 4. Lämningar registrerade i Kulturmiljöregistret innan förundersökningens början. Mot bakgrund av Fastighetskartan. Skala 1:10 000.

Området är rikt på runristningar. I en husgrund i Nedra Runby påträffades det fem runstensfragment, som sedermera monterats upp på en ny plats (L2017:878). En annan närliggande runsten är den välkända Ladbrostenen (figur 5) som står cirka 700 meter nordnordväst om undersökningsområdet

(L2017:4956). Platsen för det runristade blocket var under vikingatidens högre vattenstånd beläget på en udde och sprickdalen fungerade som en vattenfarled mellan Edssjön och Oxundasjön med vidare förbindelse till Mälaren.

Figur 5. U114 Runby, Eds sn. Efter teckning av Aschaneus i Collectanum Monumentale Runacum (Stifts- och landsbiblioteket i Skara: MS Språkvetenskap 15, 4v & 5r).

Flyttblocket är ristad på två sidor och följande går att läsa translittererat, transkriberat och moderniserat:

ikriþ 'l[i]t · lapbo · kiara ' auk · stain · haku[a eftir]
 ikim[a]r (b)(o)[ta s]in · auk · eftar · tan · auk · eftir ·
 baka · suni · sina þaiR byku ' i rynby ' auk ' bo atu '
 [kr]istr · ialbi ' s(a)(l)(u) · þai[r- ·] (þ)it skal ' at mi-
 num · mana ' miþan · min li[fa]

Ingrið let ladbro gera ok stein haggva æftiR Ingimar,
 bonda sinn, ok æftiR Dan ok æftiR Bankal/Bagga, syni
 sina. ÞeiR byggu i Runby ok bo attu. Kristr hialpi salu
 þeiR[a]. Þæt skal at minnum manna, meðan menn
 lifa

Ingrið lät göra ladbron och hugga stenen efter Ingemar,
 sin man, och efter Dan och efter Banke, sina söner. De

bodde i Runby och ägde där gård. Krist hjälpe deras
 själ. Detta skall vara till minne av männen, så länge
 människor leva.

Runristningens troliga datering till senare delen av 1000-talet gör omnämmandet av Runby till det äldsta. Ortnamnet förekommer sedan flera gånger i arkivhandlingar från 1200-talets senare del, då bland annat Magnus Ladulås ägde jord där samt att det var där en av de som utarbetade Upplandslagen, riksrådet Filip Finvidson Röde, bodde (Wessén & Jansson 1940–1943; SOFI). Även Heliga Birgittas far, Birger Persson, kan knytas till Runby (Björklund 2011). Vid ett senare skede upphörde Runby att vara en sätesgård och i Gustav Vasas jordeböcker framträder uppdelningen till två byar för första gången – Övra och Nedra Runby. Byn Nedra Runby bestod då av tre gårdar.

Förleden i ortnamnet Runby härleds inte, som man vid en första anblick kan antaga, till ordet *runa*, utan bör istället kopplas till de fornnordiska och fornsvenska orden *braun* och *ron*. Orden betyder 'stenbunden mark, bergig mark' och 'stengrund, stenhög' och åsyftar troligen den blockrika terrängen i byns närhet (Wessén & Jansson 1940–1943, Björklund 2011). Efterledet *-by* tolkas i stor utsträckning ha sitt ursprung i den yngre järnåldern med den sannolika innebörden av 'gård' eller 'by'.

Historiska kartor

Det nu aktuella området finns att återfinna i det historiska kartmaterialet så tidigt som 1688, som redan då visar att området legat inom Nedra Runbys ägor. Då denna tidigaste karta innehåller besvärande skalfel har den inte gått att rektifiera med ett fullgott resultat. Större delen av undersökningsområdet ver-

Inom 800 meter från undersökningsområdet finns åtta gravfält registrerade i Kulturmiljöregistret (L2013:6965, L2017:351, 394, 422, 554, 682, 710 och 4639), varav 6 förhåller sig till ömse sidor av sprickdalen med den forna farleden. Dessa samt flertalet stensättningar indikerar inte bara en rik bygd utan också var i landskapet man exponerat sig med monument som gravar och runstenar.

kar dock ligga inom Nedra Runbys bytomt. På en karta från 1702 ligger undersökningsområdet också inom bytomten, men bör troligtvis tillhöra området norr om bytomten som beskrivs *Skogh och Bergbacke* (figur 6).

Figur 6. Undersökningsområdet mot bakgrund av karta från 1702 över Nedra Runby. Skala 1:2 000.

En med verkligheten mer överensstämmande karta är storskifteskartan från 1764, där det aktuella undersökningsområdet benämns *Oduglig Stenbacke*, vilket med tanke på områdets blockrika skarpa brant uppfattas som en god beskrivning. Denna odugliga stenbacke är inritad mellan Nedra Runbys bytomt och ett lägre liggande långsmalt område benämnt *Gamla Svintomten*, en allmänning där svinen fick gå lösa och böka runt (nummer 18 på kartan). I undersökningsområdets södra del finns på storskifteskartan en inhägnad fågata som leder ned till ån i öster

(figur 7). Ett gångstråk i samma riktning kan även ses på den ekonomiska kartan från 1952.

Läget för Nedra Runby har enligt det historiska kartmaterialet varit oförändrat sedan 1688, och att det främst är i modern tid som större förändringar har skett. Idag återstår endast en av de ursprungligen tre gårdarna sedan uppdelningen av byarna Övra och Nedra Runby. Den kvarvarande gården inhyser numera Upplands Väsby's hembygdsförening.

Figur 7. Undersökningsområdet mot bakgrund av karta från 1764 över Nedra Runby. Skala 1:2 000.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Initialt karterades det 2 290 m² stora undersökningsområdet och tidigare kända och okända lämningar dokumenterades övergripligt. Vid samma tillfälle noterades de ytor som var tillgängliga för grävmaskinen och vilka områden som behövde undersökas med handverktyg. Terrängens blockrika och branta

karaktär gjorde framkomligheten med grävmaskin omöjlig i de västra delarna av området, och i de norra och nordöstra delarna begränsades framkomligheten av stensättningarna tillhörande gravfältet L2013:6965.

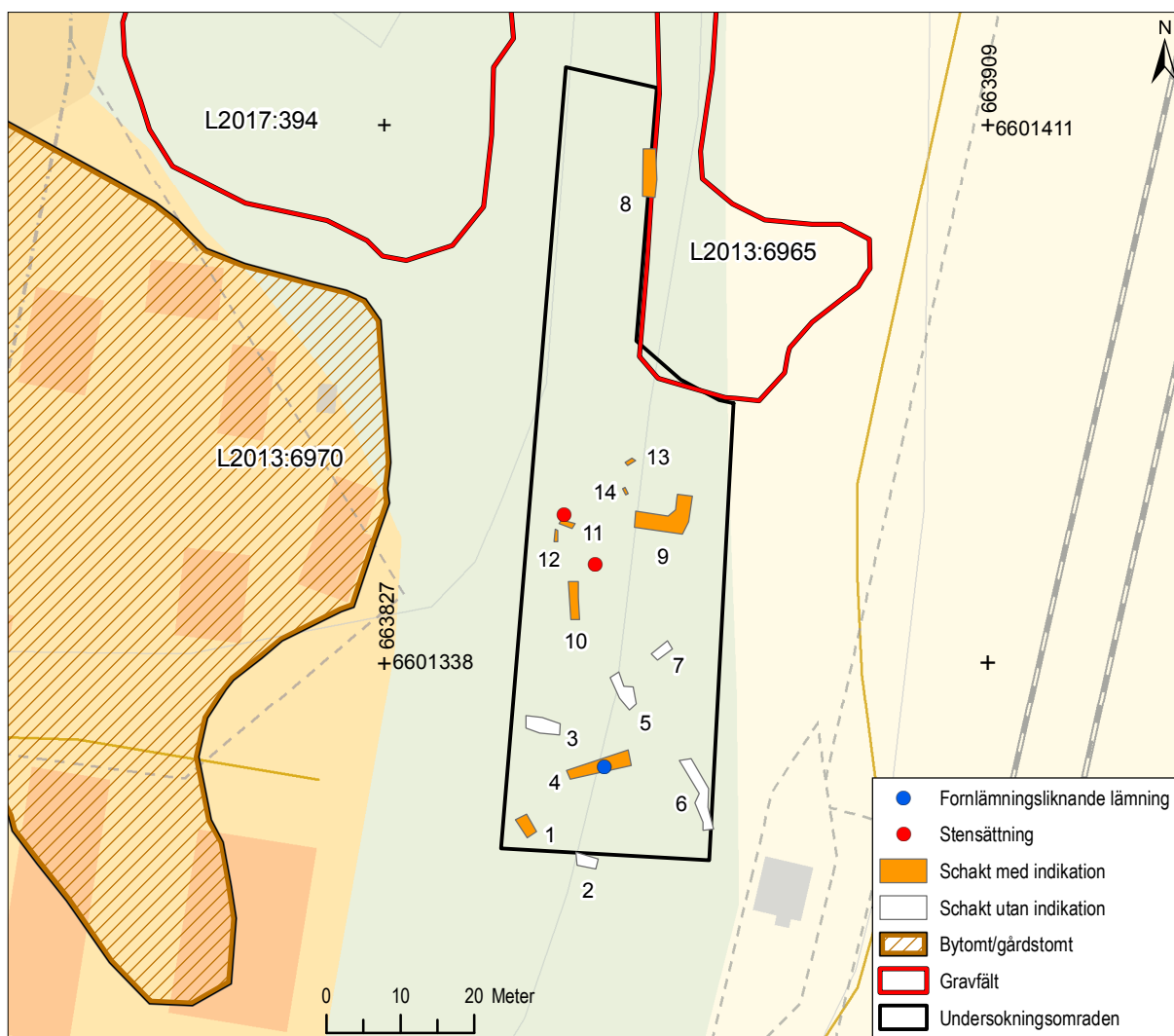
Vid sökschaktandet användes en mindre grävmaskin av en maskinförare med stor erfarenhet av arkeologiska undersökningar, och som deltog vid den tidigare förundersökning av gravfältet. Totalt grävdes 14 schakt varav 10 grävdes med maskinstöd och resterande 4 handgrävdes (figur 8). Schaktens sammanlagda yta uppgick till cirka 100 m².

Ytorna söktes av med metallsökare innan och under schaktning då endast moderna föremål så som spik och plåt påträffades. Hela området var kontaminerat med senare tiders skräp.

Jorden schaktades ned till orörd eller anläggningsförande nivå. I de områden där grävmaskinen inte kom åt handschaktades mindre ytor med handverk-

tyg. Då antikvariskt intressanta lämningar påträffades rensades dessa fram tills dess att deras karaktär och utbredning kunde klargöras. Arkeologiska lämningar, schakt och relevanta topografiska element mättes in med RTK-GPS och fotograferades. Då förundersökningen utfördes i början av december med begränsande soltimmar och nysnö under en kortare period var förhållandena för bra fotodokumentation begränsad.

I den södra delen av undersökningsområdet låg flera större block och sten med borrarspår och relativt färsk brottsytor som genom sin placering tydligt har hamnat sekundärt på platsen. Schakten återställdes efter avslutad fältinsats.

Figur 8. Schaktens placering och utbredning. Skala 1:1 000.

RESULTAT

L2017:5122, Fornlämningsliknande lämning

Inledningsvis sökschaktades den södra delen av undersökningsområdet, då denna yta trots stenrik och trädbevuxen slänt var den mest lättillgängliga. I denna del fanns den fornlämningsliknande lämningen L2017:5122, som återfanns cirka tolv meter sydväst om dess inprickning i KMR (figur 9). I en föregående utredning i närområdet (se Björklund 2011) tolkades objektet att troligtvis bestå av sentida dumpmassor, men då lämningen låg utanför det då aktuella utredningsområdet och hade närhet till flertalet gravar fick det stå kvar som bevakningsobjekt.

Det första schaktet under den nu aktuella förundersökningen lades således för att undersöka lämningens fornlämningsstatus, som visade sig bestå av sentida skräp som tegel, kalkbruk, kol och sprängsten, beläget på markfasta stenar.

Lämningen får stå kvar som övrig kulturhistorisk lämning.

Området uppvisar fler tecken på att ha modifierats i senare tid. Den plana ytan väst och nordväst om L2017:5122 har tydligt blivit utjämnad under modern tid. Ett schakt (3) i detta område visade på att man dels terrasserat slänten med stenar för att få en större planare yta som sedan påfört recenta massor (figur 9). Detta observerades även vid en tidigare utredning cirka 40 meter väst om undersökningsområdet, där det kunde konstateras att tjocka fyllnadsmassor jämnat ut en ursprungligen sluttande och ojämn terräng (se Jönsson 2018). Bland massorna påträffades fynd av säkring och plast. Blandat med detta moderna skräp påträffades även en halv malstenslöpare, som fick lämningsnummer L2020:1800 (figur 2).

Figur 9. Schakt 1–7 och 10 i undersökningsområdets södra del. Skala 1:300.

L2020:150, Färdväg

I den södra delen framträdde även en stenröjd och långsmal försänkning i västsydvästlig till ostnordostlig riktning. Ett schakt (4) placerades följaktligen i överlappning för att fastställa möjlig lämning (figur 9).

Under det tunna skiktet undervegetation framkom väggrus med en antydning till ett dike längs dess södra kant. Ytligt i väggruset påträffades det sentida järnföremål, så som spik. Under det påförda gruset framkom sandig till grusig morän.

Sträckningen stämmer överens med den gångväg som ses på den ekonomiska kartan från 1952, vilket också stämmer med det sentida fyndmaterial som påträffades vid undersökningen. Sträckningen kan ha en äldre föregångare, då en fägata verkar följa samma riktning på storskifteskartan från 1764 (figur 7). Inga äldre lämningar påträffades dock under den mindre sträcka som undersöktes inom förundersökningen. Sträckningen hade dock karaktären av en halvveg som i modern tid beretts med grus.

Lämningen har fått den antikvariska bedömningen övrig kulturhistorisk lämning, för att det i dagsläget inte går att utesluta att en äldre väglämning går att återfinna under den yngre vägen.

L2020:149, Husgrund, förhistorisk/medeltida

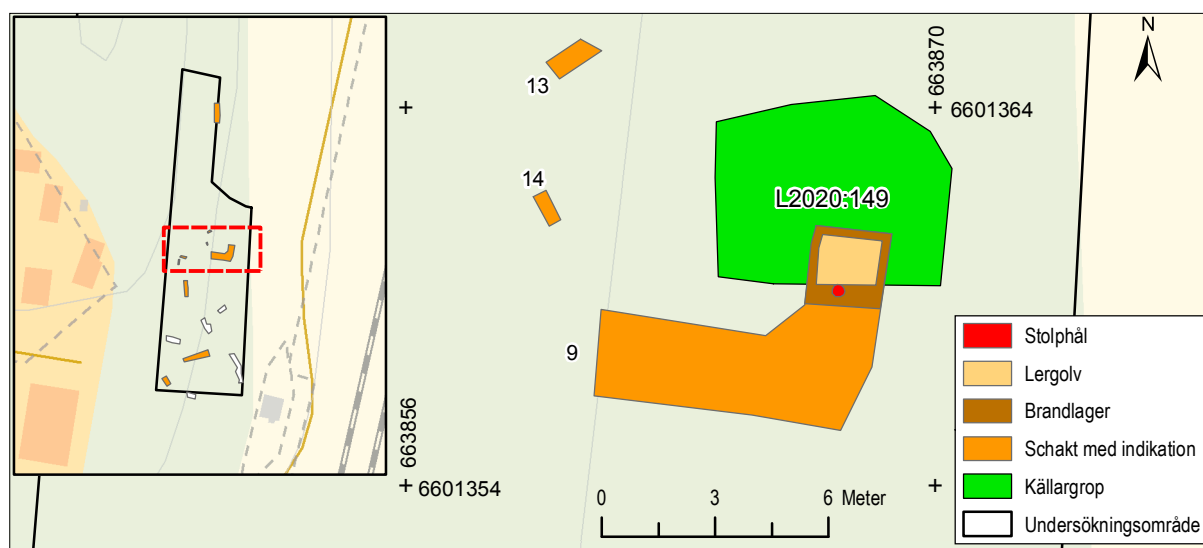
I undersökningsområdets central-östra del fanns en försänkning som observerades redan under föregå-

ende förundersökning (se Berger 2013), men som till största del låg utanför det då aktuella undersökningsområdet (figur 10).

Den beskrivs då som 6 x 5 meter stor i ytan, samt cirka 0,8 meter djup och bedöms som en möjlig källare (Berger 2013). Denna beskrivning stämmer överens med den som observerade vid den föreliggande förundersökningen. Runt den rektangulära källargropen (öst-västlig riktning) ligger enstaka större stenar som uppvisar tillhuggna sidor.

Ett schakt (9) drogs med hjälp av grävmaskin i den södra sidan av källargropen samt i den stigande terrängen strax utanför. Efter borttagandet av den tunna undervegetationen framkom det direkt ett kraftigt eldpåverkat lager som inom schaktet var upp till 0,2 meter tjockt och täckte ett trampat lergolv samt ett runt och relativt grunt stolphål i lergolvets anslutning (figur 10). Inga fynd påträffades vid undersökandet men recenta och ytligt liggande metallföremål låg i myllan.

Gropen med de omkringliggande större och tillhuggna stenarna, stolphålet och det rejält kolbemandga lagret och golvlagret för tankarna osökt till en raserad källarkonstruktion. Den antikvariska bedömningen är satt med hänsyn till Nedra Runbys långa historia som betydande gård och by, samt att inga daterande fynd påträffades vid undersökningen.

Figur 10. Källargropen L2020:149, med tillhörande lager och stolphål. Skala 1:200.

L2013:6943, Stensättning

Den rektangulära stensättningen påträffades vid den ovan nämnda utredningen som utfördes av Arkeologikonsult år 2011 (Björklund 2011; objekt 2). Vid utredningen beskrevs anläggningen som en övertorvad rektangulär stensättning med måtten 6 x 4 m och 0,25 meter hög, med en kantkedja av större stenar (0,6–0,8 meter stora) och större stenblock i sydöstra respektive det nordvästra hörnet. Denna beskrivning står sig efter att två mindre handgrävda schakt (11 & 12) tagits upp i stenkonstruktionens östra respektive södra sida (lämningen var ej åtkomlig med grävmaskin och undersöktes därmed för hand) (figur 11).

I schakten kunde det konstateras att lämningen kantas av glest lagda större stenar och block i en rektangulär ram i nordöst-sydvästlig riktning och att det direkt innanför ramen/kantkedjan ligger tätt med rundad och skärvig sten som ger anläggningen en välvd form. I torven påträffades det rikligt med planglas och sentida föremål som hamnat på platsen sekundärt. Lämningen ligger cirka 23 meter från närmsta idag stående hus tillhörande Nedra Runby.

Den antikvariska bedömningen Stensättning kvarstår, men lämningen har slagit samman med gravfältet L2013:6965. Se beskrivning för L2013:6965, Gravfält för beskrivning och motivering.

L2013:6944, Hög

Den runda stensättningen påträffades vid den ovan nämnda arkeologiska utredningen 2011 (Björklund 2011; objekt 3). Vid påträffandet beskrevs anläggningen som en rund, övertorvad stensättning om minst 5 meter i diameter och cirka 0,3 meter hög som hade enstaka stenar (0,3–0,5 meter stora) i kanten som dock inte bildar kantkedja. En viss reservation för att anläggningen är större än beskrivet ges.

Ett schakt grävdes med grävmaskin i anläggningens södra sida, inom vilken konstruktionens antikvariska status, utbredning och uppbyggnad kunde revideras.

En gles lagd kantkedja fanns i gravens utkant, som delvis stack upp genom torven. Graven var anlagd där terrängen sluttar, för att på så sätt ge den ett mer monumentalt utseende. Detta betydde att de påförda massorna innanför kantkedjan var cirka 0,4–0,5

meter tjocka men stående nedanför graven på den södra till östra sidan såg graven ut att vara åtminstone det tredubbla. Innanför kantkedjan var det, bortsett från enstaka mindre stenar, stenfritt tills det in mot mitten gav antydning till början av ett kärnröse i schaktets nordligaste del. Graven har en oval from med måttet 11 x 7,7 meter.

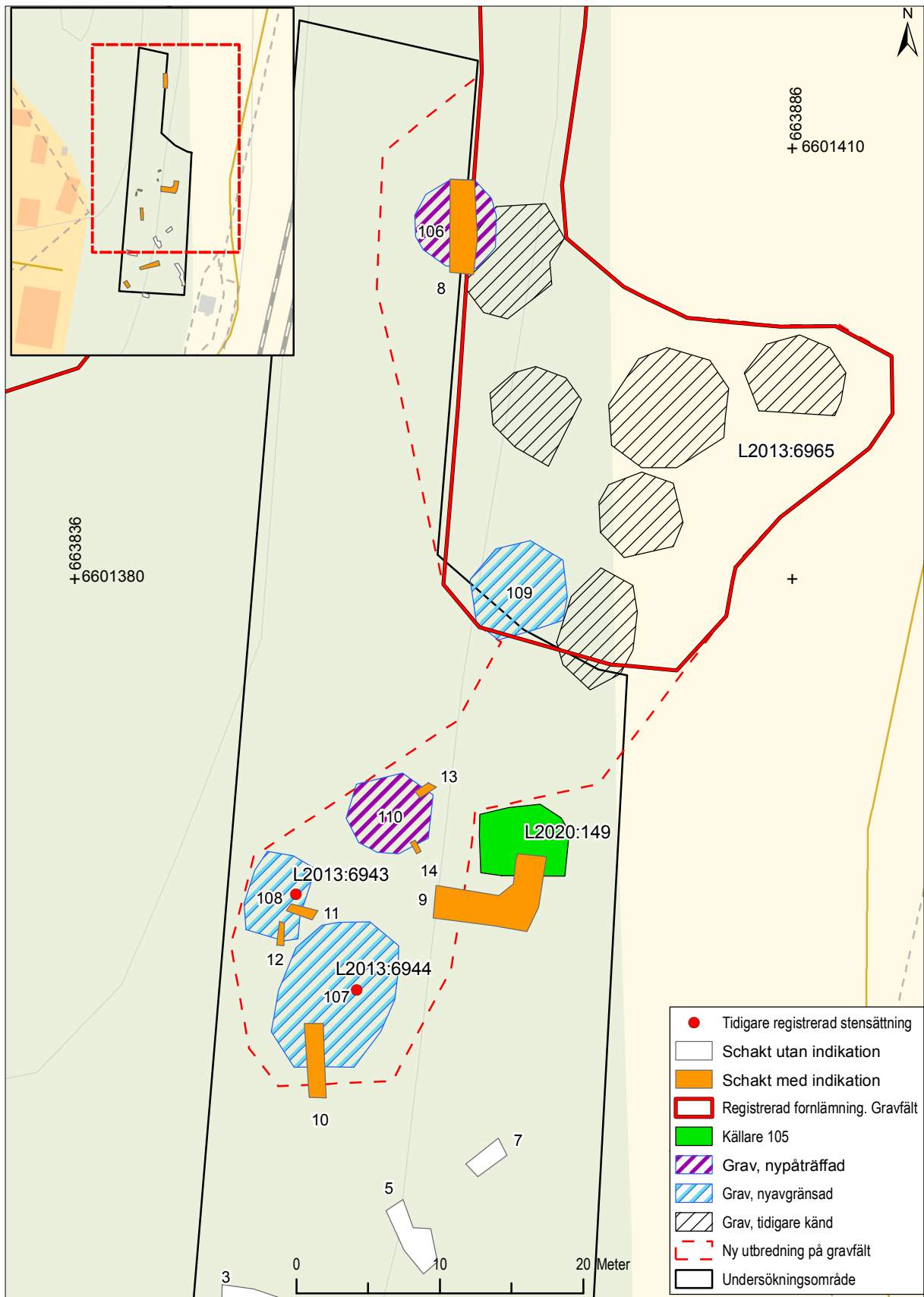
Den nya bedömningen blev således att graven får den antikvariska bedömningen hög istället för stensättning. Dock har fornlämningen slagits ihop med gravfältet L2013:6965. Se beskrivning och motivering till denna bedömning i avsnittet nedan.

L2013:6965, Gravfält

Gravfältet påträffades vid arkeologiska utredningen 2011 och omfattade då ett cirka 30 x 30 meter stort område och bestod av minst sju runda eller rundade övertorvade fornlämningar (Björklund 2011). Vid den föregående förundersökningen 2013 var syftet att avgränsa gravfältet åt nord till sydöst, vilket resulterade i att gravfältet kunde bindas ihop med de fyra ensamliggande gravarna norr om det registrerade gravfältet då en mellanliggande grav påträffades vid sökschaktning. Den nya utbredningen blev istället cirka 115 x 30 meter, med ytterligare fem fornlämningar adderat till de ursprungliga sju (Berger 2013).

Den nu aktuella förundersökningens syfte var istället att bland annat avgränsa de västra till sydvästra delarna av gravfältet, och två tidigare okända gravar påträffades; 106 och 110.

Grav 106 var belägen nedanför den blockrika moränbranten i väst med gravfältets registrerade utbredning i direkt anslutning i öst (figur 11). Graven syntes som en välvd förhöjning innan ett schakt (8) grävdes med maskin för att undersöka dess antikvariska status. Lämningen bestod mestadels av en jordmantel som var en dryg halvmeter tjock i mitten av den cirka 6 meter runda anläggningen. Enstaka större stenar låg i ytterkant samt spridda inom gravens utbredning utan uppenbar noggrannhet, möjligtvis utgör de glest lagda stenarna i ytterkanten en kantkedja. Lämningen undersöktes endast till dess att fornlämning kunde konstateras för att inte skada lämningen mer än nödvändigt. Graven återställdes direkt efter att ett brandlager i anläggningens norra

Figur 11. Schaktplan över undersökningsområdets norra del. Skala 1:400.

del började skönjas samt fyndet av en mindre skärva svartgods gjorts. Anläggningen bedöms utgöra en mindre gravhö, då den är välvd till formen, om än något låg, och till största del ter sig uppbyggd av jordmassor vilket stämmer överens med vedertagen definition av anläggningstypen (Olsson 2008).

Den andra tidigare okända graven, 110, låg cirka 11 meter söder om det registrerade gravfältet. Denna var betydligt flackare än de tidigare påträffade gravarna inom gravfältet och man kunde endast ana en svag förhöjning, cirka 5,5 meter i diameter. Graven var belägen cirka 2 meter högre upp i terrängen än den i öst närliggande källargropen 105.

Då platsen var otillgänglig för schaktgrävning med maskinstöd grävdes två mindre schakt för hand för att undersöka den förmodade anläggningens antikvariska status. Utifrån de mindre schakten visade sig anläggningen bestå av täckande jordmantel ovan glest lagda stenar, med ett fåtal stenar synliga i ytan, och bedömningen blev således att det rörde sig om en övertorvad flack stensättning.

Med hög 106 och stensättning 110 bekräftade fornlämningsstatus kan således gravfält L2013:6965 utbredning revideras med en mindre breddning åt väst med en ny begränsning av den blockrika moränbranten, samt en större förlängning åt söder då de innan ensamliggande fornlämningarna L2013:6943 och L2013:6944 nu bedöms tillhöra gravfältet. Den nya bedömningen grundar sig i regeln att förhistoriska gravanläggningar med ett inbördes avstånd av högst 20 meter tillsammans bildar den sammansatta fornlämningstypen gravfält. Dessa tidigare ensamliggande gravar ligger på ett avstånd på cirka 4–5 meter från den nyfunna stensättningen 110, som i sin tur ligger cirka 11 meter från den närmaste stensättningen inom gravfältets tidigare registrerade utbredning.

Den nya utbredningen på gravfältet blev istället cirka 150 x 37 meter stort och inrymmer cirka 2 280 m² istället för cirka 1 740 m² och istället för tolv kända gravar så kan sexton gravar tillskrivas gravfältet (figur 13).

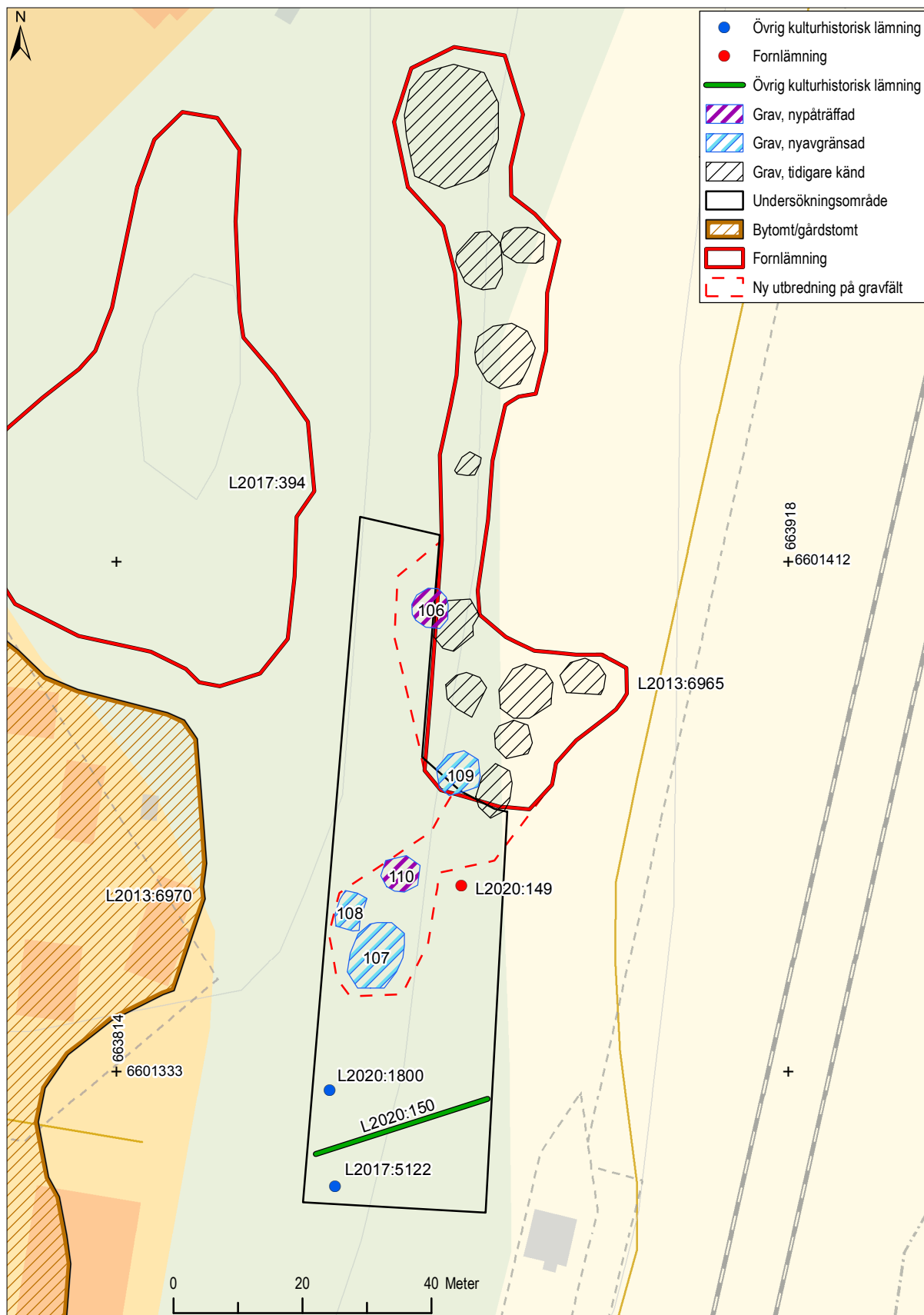
SLUTSATS

Det vi vet om den förhistoriskt och historiskt präglade platsen Nedra Runby har efter aktuella förundersökning kunnat kompletteras ytterligare. Gravfältet L2013:6965 har nu avgränsats åt samtliga väder-

streck. Samtliga aktuella lämningar har konfirmerats eller dementerats som fornlämningar och deras uppdaterade antikvariska bedömning har registrerats i Kulturmiljöregistret (figur 12 & 13).

Objekt-ld	KMR-nr	Raä-nr	Antikvarisk bedömning	Typ	Kommentar
105	L2020:149	Ny	Fornlämning	Husgrund, förhistorisk/medeltida	Ny fornlämning
106	L2013:6965	Ny	Fornlämning	Stensättning	Ny fornlämning, ingår i L2013:6965
107	L2013:6965 (L2013:6944)	Ed 202	Fornlämning	Stensättning	Sammanlagd med L2013:6965
108	L2013:6965 (L2013:6943)	Ed 201	Fornlämning	Stensättning	Sammanlagd med L2013:6965
109	L2013:6965	Ny	Fornlämning	Stensättning	Ny inmätning, tidigare känd fornlämning.
110	L2013:6965	Ny	Fornlämning	Stensättning	Ny fornlämning, ingår i L2013:6965
111	L2020:150	Ny	Övrig kulturhistorisk lämning	Färdväg	Ny lämning
112	L2017:5122	Ed 47:2	Övrig kulturhistorisk lämning	Fornlämningsliknande lämning	Justerad placering
/	L2013:6965	Ed 211	Fornlämning	Gravfält	Ny utbredning
/	L2020:1800	Ny	Övrig kulturhistorisk lämning	Fyndplats	Fyndplats för malstenslöpare.

Figur 12. Resultattabell med antikvarisk bedömning av de berörda lämningarna.

Figur 13. Samtliga lämningar inom undersökningsområdet så som de registrerats i Kulturmiljöregistret efter avslutad förundersökning. Skala 1:900.

REFERENSER

BERGER, ÅSA (2013). *Gravar vid Nedra Runby. Arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte av fornlämningarna Ed 47:1, 206–209 och 211, inom fastigheterna Nedre Runby 1:23 och 1:58, Eds socken, Upplands Väsby kommun*. Rapport från Arkeologikonsult 2013:2669.

BJÖRKLUND, SAMUEL (2011). *Runby hage. Nedra Runby 1:23 och 1:58, Eds socken, Upplands Väsby kommun, Stockholms län*. Rapport från Arkeologikonsult 2011:2528.

JÖNSSON, AMANDA (2018). *Nedra Runby. Arkeologisk utredning etapp 2 inom fastigheten Nedra Runby 1:23, Upplands Väsby kommun, Stockholms län, Uppland*. Rapport från Arkeologikonsult 2018:3137.

OLSSON, ANNA-LENA (RED.) (2008). *Handledning för inventering och dokumentation av forn- och kulturlämningar för FMIS [Elektronisk resurs]: exemplarsamling*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet Tillgänglig på Internet: http://www.raa.se/publicerat/varia2008_4.pdf

WESSÉN, ELIAS & JANSSON, SVEN B. F. (RED.) (1940–1943). *Sveriges runinskrifter Bd. 6 Upplands runinskrifter, D. 1 [Elektronisk resurs]*. Stockholm: Almqvist & Wiksell international. Tillgänglig på Internet: <http://litteraturbanken.se/forfattare/WessenE/titlar/UpplandsRuninskrifter1/info>

Arkiv

SOFI – Svenska Ortnamns- och Folklivsinstitutets ortnamnsregister

Kartmaterial

Geometrisk avmätning 1688
Eds socken, Stockholms län
Övre-Runby 1–2
Lantmäteristyrelsens arkiv A14:124–125
Förrättningsman Peter Arosander

Ägomätning 1702
Eds socken, Stockholms län
Nedre Runby nr 1–2
Lantmäteristyrelsens arkiv A20-21:1
Förrättningsman Gustaf Svebel

Storskifte 1764
Eds socken, Stockholms län
Nedre Runby nr 1–2
Lantmäteristyrelsens arkiv A20-21:2
Förrättningsman Gabriel Boding

Ekonomiska kartan 1952
Väsby, Stockholms län
Rikets allmänna kartverks arkiv J133-11i0d5

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Arkeologikonsults projektnr:	3330
Länsstyrelsens dnr:	431-53125-2019
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2019-11-22
Företagare:	Upplands Väsby kommun
Uppdragsnr i KMR:	201901470
Län:	Stockholm
Landskap:	Uppland
Kommun:	Upplands Väsby
Socken:	Ed
Fastighetsbeteckning:	Nedra Runby 1:23
Berörda fornlämningar:	L2013:6943 Stensättning, L2013:6944 Hög, L2013:6965 Gravfält och L2017:5122 Fornlämningsliknande lämning.
Typ av undersökning:	Förundersökning
Utförandetid, fältarbete:	9 – 12 december 2019
Inmätningssystem:	RTK-GPS
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Höjdsystem:	RH 2000
Projektledare:	Jonna Sarén Lundahl
Fältpersonal:	Elin Evertsson och Jonna Sarén Lundahl
Grävmaskinist:	Peter Jönsson, Peter & Ronny Entreprenad AB
Rapportansvarig:	Jonna Sarén Lundahl
Planer och layout:	Mikael Bertheau
Kvalitetsgranskning:	Johan Blidmo
Fynd:	Fynden återdeponerades på plats innan återställning eller gallrades.

Fornminnesregistret (FMIS) stängdes ner 1 januari 2019 och har ersatts av Kulturmiljöregistret (KMR). I denna rapport hänvisas till lämningsnumren i KMR i kartor och text.

BILAGA 1. SCHAKTBESKRIVNING

Schakt-nr	Status	Anläggningar	Area (m ²)	Djup (m)	Höjd över havet (m)	Observationer
1	Schakt med indikation	112	4,5	0,6-0,65	11,5	Maskingrävt schakt (NV-SÖ) placerad vid högförmad förhöjning i slänt. Undergrunden bestod av markfasta stenar i brun sandig morän.
2	Schakt utan indikation	/	4,5	0,35-0,45	9,5	Maskingrävt schakt (VNV-OSO) placerad i slänt. Matjord av mylla med rikligt med rötter. Undergrund av siltig morän och markfasta stenar.
3	Schakt utan indikation	/	8,6	0,2-0,3	12	Maskingrävt schakt (VNV-OSO) placerad på plan yta innan slänt tar vid. Matjorden bestod av mylla med rötter. I östra kanten antydande till terrassering med stenar i rad (N-S) med sprängda stenar lagda plant ovanför. Fynd av recent material som säkring och plast samt en halv malstenslöpare.
4	Schakt med indikation	111	15	0,2-0,35	8,5-9,7	Maskingrävt schakt (VSV-ONO) placerat i en stenröjd försänkning i terrängen. Undergrunden bestod av sandigt morängrus.
5	Schakt utan indikation	/	8	0,3-0,55	9,5	Maskingrävt schakt (NNV-SSÖ) placerat i sluttning invid större block. I närheten låg block med borrhår. Undergrunden bestod av ljusbrun sandigt morängrus.
6	Schakt utan indikation	/	15	0,25-0,55	6,5	Maskingrävt schakt (NNV-SSÖ) i svag östsluttning. Området stenrikt, delvis med påslängd sten i den norra delen. En försänkning i norra delen av schaktet påträffades som hade inslag av kol, tegelkross och en sten (0,5 m). Undergrund av sandig morän.
7	Schakt utan indikation	/	3,5	0,3-0,4	8,3	Maskingrävt schakt (SV-NÖ) placerad mellan två större block. I myllan påträffades moderna tegelstenar samt rikligt med rötter. Undergrunden bestod av markfasta stenar och morängrus.
8	Schakt med indikation	106	11,7	0,25-0,55	8,3	Maskingrävt schakt (N-S) placerad i en förmodad grav. Undergrund av siltig sand, stenröjd.
9	Schakt med indikation	101-103, 105	22	0,25-0,35	8-8,5	Maskingrävt L-format schakt (Ö-V, N-S) delvis placerad i större försänkning samt i närliggande slänt. Rikligt med recenta fynd i torven (spik, plåt, planglas, tegelfragment). I slänten bestod undergrunden av stenig morän och silt. Undergrunden i nedgrävning av ljusbrun sandig lera.
10	Schakt med indikation	107	6,5		11,2-12,5	Maskingrävt schakt (N-S) placerad i södra delen av gravhög. Ej grävd i botten i den norra delen, men undergrunden bestod av lerig silt med småsten i den södra delen.
11	Schakt med indikation	108	1,3	0,1-0,35	13	Handgrävt schakt (Ö-V) placerad i den östra utkanten av rektangulär stensättning. I västra delen av schaktet påträffades stenpackning som ej togs bort. I östra delen bestod undergrunden av brunt siltigt morängrus.
12	Schakt med indikation	108	0,7	0,1-0,4	13	Handgrävt schakt (N-S) placerad i den södra utkanten av rektangulär stensättning. I norra delen av schaktet påträffades stenpackning som ej togs bort. I södra delen bestod undergrunden av brunt siltigt morängrus.
13	Schakt med indikation	110	0,7		11	Handgrävt schakt (SV-NÖ) placerad i den nordöstra utkanten av rund, flack stensättning. Undergrunden bestod av brunt siltigt morängrus.
14	Schakt med indikation	110	0,3		11	Handgrävt schakt (SÖ-NV) placerad i den sydvästra utkanten av rund, flack stensättning. Undergrunden bestod av brunt siltigt morängrus.

BILAGA 2. ANLÄGGNINGSBESKRIVNING

Objekt-Id	Inom schakt	Typ	Storlek (m)	Djup/höjd/tjocklek (m)	Observationer
101	9	Lager	2x2	0,15-0,2	Kolbemängd gråbrun silt. Tydligt eldpåverkat med större kolbitar.
102	9	Lager	1,6x1,3	0,1	Golvlager av hårt trampad lera i en plan nivå med mindre inslag av kolstänk. Lagret undersöktes i en 0,5x0,5 meter stor ruta.
103	9	Stolphål	0,28	0,08	Jämt rund nedgrävning i plan, ungefär 0,8 m djup med en fyllning av kolbemängd brungrå silt som troligtvis är samma som lager 101.
105	9	Grop	6x5	0,8-1	En större rektangulär nedgrävning i svag stigande terräng (Ö-V) med större tillhuggna stenar i gropens kanter, ca 0,4-0,7 m stora.
106	8	Stensättning	6	0,55	Välvd mindre hög, bestående av mestadels jordmassor och glest lagda stenar i ytterkanter och mot mitten, ca 0,3-0,6 meter stora. Möjligtvis utgör de i ytterkant placerade stenarna en gles kantkedja eller yttre markering. Ett fynd av en mindre skärva svartgods (A-gods) gjordes i mitten av anläggningen. En antydning till brandlager började anas i konstruktionens norra del, ca 2x1 m stort. Lagret togs inte fram för att inte ha för stor överkan på fornlämningen.
107	10	Hög	11x7,7	0,4-0,5	Oval hög (NNÖ-SSV) placerad i slänt för att manipulera konstruktionens uppfattade storlek. Exponerad åt söder till sydöst. Jordmanteln bestod av brungrå silt med inslag enstaka mindre stenar (0,1-0,2 m). I ytterkant låg större stenar (0,3-0,7 m) glest lagda runt den ovala konstruktionen och utgjorde kantkedja. Bevuxen med en asp centralt på högen.
108	11, 12	Stensättning	6x4	0,25-0,3	Rektangulär stensättning (NNÖ-SSV) med en kantkedja/ram av större stenar (0,4-0,6 m) samt två block i NV och SÖ hörnet. Innanför kantkedjan finns en tät välvd stenpackning av mindre till mellanstora stenar (0,1-0,3 m). Ett mörkt siltigt lager låg på stenpackningen. Recenta fynd av spik, planglas och kapsyler påträffades ytligt i torven.
109	/	Stensättning	ca 6	ca 0,3	Karterad tidigare känd stensättning tillhörande gravfält L2013:6965. Tydligt välvd med enstaka stenar synliga i ytan.
110	13, 14	Stensättning	5,5	0,2	Flack rund stensättning med en jordmantel av brungrå silt samt glest lagda stenar (0,2-0,3) med ett fåtal synliga i ytan.
111	4	Färdväg	30x1-1,5	0,1-0,15	Avlång försänkning (VNV-OSO) i sluttande terräng. Stenröjd och kantad av större block och sten. Under torv framkom väggrus med recenta fynd av spik. Vägsträckningen kantades av ett mindre dike längst den södra kanten.
112	1	Fornlämningsliknande lämning	5x4	0,7	Höglignande oval lämning (Ö-V) uppbyggd av raseringsmaterial bestående av tegel, kalkbruk och sprängsten.

BILAGA 3. FYNDLISTA

Fynd-nr	Anläggning/Schakt	Objekt	Material	Storlek (mm)	Vikt (g)	Antal	Beskrivning	Kommentar
106:84:1	106/8	Keramik	Keramik - Lergods	22x18x9	/	1	Skärva av svartgods (A-gods).	Återdeponerad
1000:148:1	3	Malsten, löpare	Bergart, granit	79x75x28	278	1	En halv malstenslöpare, brottet ej recent. Tydliga fasetteringar.	Gallrad, lämnings-nr L2020:1800.

Fyndnumret består av tre delar (X:X:X), varav det första är numret på den kontext som fyndet tillhör. Det andra numret är det löpnummer som fyndet tilldelas vid inmätningen i fält och det tredje är det nummer som fyndet får vid fyndregistrering i vår databas Siteworks. Dessa tre bildar tillsammans föremålets unika fyndnummer.

Rapporter från Arkeologikonsult 2020:3330